

تحلیل پدیدارشناسی وصیت‌نامه‌های شهدای دفاع مقدس

در راستای فرهنگ ایثار و شهادت

سیدمحمدرضا رشیدی آل‌هاشم*، پرویز صبوری کزج**

جواد صبوری کزج***

تاریخ دریافت:

تاریخ پذیرش:

چکیده

فرهنگ مقاومت و پایداری، جهاد و شهادت از عناصر فرهنگ انقلاب اسلامی ایران است که کارآمدترین و شورانگیزترین پدیده‌ها را در عرصه دفاع مقدس و در صحنه‌های بین‌المللی و مدیریت جامعه، به جهانیان نشان داده است. آسیب‌شناسی فرهنگ ایثار و شهادت به عنوان هویت فرهنگی جامعه ایران، از این حیث دارای اهمیت است که استکبار جهانی با ابزارهای فرهنگی و اقتصادی همواره در صدد استحاله و شیخون فرهنگی جامعه اسلامی است. این پژوهش باهدف تحلیل وصیت‌نامه‌های شهدای دفاع مقدس با تأکید بر آسیب‌شناسی فرهنگ ایثار و شهادت انجام شده است. روش پژوهش، پدیدارشناسی است که واحدهای معنایی و مفاهیم عمده، از طریق تکنیک کولازی با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا کشف شده است. جامعه آماری شامل کلیه شهدای دفاع مقدس شهرستان خلخال ۳۵۷ نفر می‌باشند. روش نمونه‌گیری از نوع هدفمند بوده که تعداد ۴۶ وصیت‌نامه مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان داد؛ شهدای گرانقدر در وصیت‌نامه‌هایشان تعداد ۴۶ مفهوم را در رابطه با آسیب‌شناسی فرهنگ ایثار و شهادت بیان کرده‌اند که با فرمول‌بندی مفاهیم کشف شده سه خوشه موضوعی استخراج شد که عبارتند از؛ ۱- فرصت‌های تقویت فرهنگ ایثار و شهادت، ۲- آسیب‌های تقویت فرهنگ ایثار و شهادت، ۳- راهکارهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت.

کلیدواژه‌ها: شهید، فرهنگ ایثار و شهادت، دفاع مقدس، وصیت‌نامه.

dsr.rashidi@gmail.com

Saboori.p@gmail.com

JavadSabouri@yahoo.com

*. دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)

** نویسنده مسئول: دکتری جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران

*** دانشجوی کارشناسی ارشد فرهنگ و ارتباطات دانشگاه امام صادق (ع)

مقدمه

خداوند با آگاهی از میل باطنی بشر، راه جاودانی را فرا روی او نهاده و به سوی جاودانگی راهنمایی نموده و شهادت را به مثابه «هدیه» تقدیمش کرده است و وصیت‌نامه فرماید: راه ماندگاری «مرگ سرخ» است. هر کس آن را برگزیند صفت «احیاء» پیدا می‌کند (آل عمران/۱۶۹).

شهادت، ارزشی است که اگر افراد به استقبال آن بروند ستمی پدیدار نگشته و حق مظلومی پایمال نشود و جامعه امن بوده و افراد و اعضای آن با امنیت خاطر زندگی اجتماعی خود، که جایگاه کسب معرفت و کمال و سعادت است مشغول خواهند بود. (مریجی، ۱۳۸۶: ۲۷۳). هشت سال دفاع مقدس موجب شد تا شهادت با همه زاویه‌هایش در ایران اسلامی جلوه‌گر شود و خیل دلیرمردان برای نگهداشت دین، ناموس و سرزمین خویش از جان بگذرند که برآیند آن سرافرازی و سربلندی ملت مسلمان ایران و پیروزی بر دنیاطلبان و استکبار جهانی است. تثبیت ارزش‌ها و باورها در عرصه جامعه و در فرآیند تاریخی زمانی رویوصیت‌نامه دهد که در بین نسل‌ها رونق یافته و درونی گردد. ارزش مهم شهادت طلبی و ایثار به عنوان ارزش معنوی و عنصری از فرهنگ اسلامی، در صورتی در تاریخ ماندگار و در سطح جامعه عملیات‌وصیت‌نامه شود که کنشگرهای آن جامعه بتوانند به اشاعه آن بپردازند. بیانات امام خمینی (رحمه الله علیه) و پافشاری‌های مقام معظم رهبری (دامت برکاته)، در اهتمام به ترویج فرهنگ ایثار و شهادت همواره ما را به این فکر رهنمون می‌سازد که چگونه می‌شود از اسوه‌های ایثار و شهادت در تقویت فرهنگ ایثار و شهادت استفاده بهینه نمود.

ایثار و از خودگذشتگی در راه خدا یکی از اساسی‌ترین مفاهیم مورد پافشاری در اسلام و یکی از ریشه‌دارترین اصول عرفی در ماندگاری اجتماعی بوده است. ایثار که به معنای از خودگذشتگی و ترجیح و برتری است، در اخلاق اسلامی به معنای گذشت از خود به نفع دیگران است و این که درباره چیزهایی را که خود به آن نیازمندیم، دیگران را بر خود ترجیح دهیم. در آیات، احادیث و سیره‌ی رسول اکرم (ص) و ائمه اطهار، ترویج فرهنگ ایثار بارها مطرح و ائمه اطهار و رهبران دینی نیز در آن پیشقدم بوده‌اند. خداوند متعال وصیت‌نامه فرماید: «وَيُؤْتِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ

كَانَ يَهَيِّمُ خَصَاصَةً» (حشر: ۹) و آنان ایثار می‌کنند و ترجیح می‌دهند دیگران را بر خودشان، گرچه خود آن‌ها محتاج باشند. (زاهد بابلان و خالق خواه، ۱۳۸۹: ۱۳).

ذخایر ارزشمندی که شهدای گرانقدر ایران اسلامی در طی دوران دفاع مقدس برای ملت ایران به ارمغان آورده‌اند چشمه جوشانی است که چنانچه به همان نوع اشاعه و انتقال یابند، حیات معنوی را به دنبال خواهند داشت. وصایا، دست نوشته‌ها و توصیه‌های شفاهی شهداء گرانقدر دفاع مقدس از جمله ذخایر گرانبهایی هستند که توجه و عمل به آن‌ها می‌تواند در ادامه راه آن‌ها، به ملت یاری برساند و موجب تقویت فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه شود.

همچنین شهدا به عنوان اسوه و الگوی مناسب برای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت هستند. یکی از تأثیرات مورد نظر در منش و رفتار شهیدان، نقش الگویی آن‌ها در زندگی سایر افراد جامعه، به ویژه بازماندگان آن عزیزان و دوستان، آشنایان و هم‌زمان آن‌ها می‌باشد در تعلیم و تربیت اسلامی روش الگوپذیری و اسوه‌سازی به عنوان یک روش مؤثر در اصلاح شرایط مورد استفاده قرار می‌گیرد. برای اصلاح شرایط و زدودن پاره‌ای از حالات و رفتارهای نامطلوب و نیز ایجاد حالات و رفتارهای مطلوب در انسان باید به دستکاری شرایط محیطی او برخاست. تغییر روابط آدمی با شرایط زمانی و مکانی و خاصه شرایط اجتماعی، مبدأ بسیاری از حالات و رفتارهای اوست (باقری، ۱۳۷۰: ۹۹).

از آنجایی که گذر زمان ممکن است این جلوه‌های معنویت، خلوص، غیرت و تابلوهای ماندگار عزت و افتخار را به فراموشی سپارد و این نسیان، خدای ناکرده ما را از این سرمایه عظیم معنوی محروم سازد؛ در این پژوهش سعی شده تا با تحلیل محتوای وصیت‌نامه‌ها و دست‌نوشته‌های شهدای شهرستان خلخال، فرصت‌ها، آسیب‌ها و راهکارهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت را استخراج شود تا از آن‌ها در زمینه‌های مختلف آموزشی و یا رسانه‌ای بهره‌برداری لازم صورت پذیرد. با عنایت به مطالب بیان شده مسئله اساسی در این پژوهش آن است که شهدای دفاع مقدس، کدام مقوله‌ها را به عنوان فرصت‌ها، آسیب‌ها و راهکارهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت بیان داشته‌اند؟

ادبیات تحقیق

تعریف مفاهیم

فرهنگ

فرهنگ در بردارنده پاره‌ای از دانش‌ها، هنرها، قانون‌ها و آداب و رسوم اجتماعی و عادات‌های افراد در یک گروه اجتماعی‌وصیت‌نامه باشد. (روح الامینی، ۱۳۹۴)

تعریف عملیاتی: در این مقاله ما به آیین و اعتقادهای محکم به خداوند و راه و رسم زندگی جهاد و شهادت به عنوان فرهنگ ویژه نگاه‌وصیت‌نامه کنیم.

فرهنگ ایثار و شهادت: فرهنگ ایثار و شهادت زاییده و اثرپذیر از رشادت‌ها و فضایل اخلاقی و معنوی رزمندگان اسلام در دوران دفاع مقدس است و همچنین مانند این فرهنگ در صدر اسلام، عاشورا و... شکل گرفته است (صفری، ۱۳۸۹)

تعریف عملیاتی: فرهنگ ایثار و شهادت در این مقاله به فرهنگ از خودگذشتی برای دین خدا و جامعه اسلامی‌وصیت‌نامه باشد.

وصیت‌نامه **شهید:** گونه‌ای از دست‌نوشته‌های به‌جا مانده از رزمندگان ایران را که به وصیت‌نامه شهید مشهور گردیده، می‌توان مهم‌ترین سندهای نوشتاری جنگ به‌شمار آورد. وصیت‌نامه‌های شهید با توجه به مشخصه‌های متنی می‌تواند افزون بر قرار گرفتن در زمره متن‌های اسنادی، یکی از گونه‌های ادبی در نظر گرفته شود. (میرکاظمی، ۱۳۹۶)

تعریف عملیاتی: سفارش‌هایی رزمندگان شهید دفاع مقدس که به شکل نوشتاری تهیه و به یادگار مانده است. بیشتر سفارش‌ها برپایه نگهداشت انقلاب اسلامی، اطاعت از ولی فقیه و... می‌باشد.

پیشینه پژوهش

اهمیت ترویج ارزشها و باورهای فرهنگ اسلامی بویژه شهادت طلبی در جامعه اسلامی سبب شده محققان پژوهش‌هایی را پیرامون موضوع شهادت و تحلیل وصیت‌نامه‌های شهیدان ایران اسلامی انجام دهند که در ادامه به برخی از آنها که ارتباط نزدیکی با موضوع این پژوهش دارد پرداخته‌وصیت‌نامه شود.

ستاد شاهد و ایثارگران دانشگاه علوم پزشکی اردبیل و بنیاد شهید استان اردبیل (۱۳۷۱) در طول پنج سال و با تحلیل ۷۴۴ وصیت‌نامه شهدای این استان به بررسی علل و انگیزه‌های شهدا از جهاد و شهادت‌طلبی و حضور در جبهه‌های هشت سال دفاع مقدس پرداختند. نتایج به‌دست آمده نشان داد که «دفاع از اسلام و عشق به حضرت امام» با حدود ۷۰ درصد بیشترین انگیزه حضور و «رضای خدا»، «عشق به شهادت»، «الگوگیری از آیات قران»، «احساس تکلیف»، «عشق به امام حسین (ع)»، «ادامه راه سایر شهدا و هم‌زمان»، «عشق به جهاد» با بیش از ۵۰ درصد در رده‌های سوم تا هشتم بود. «الگوگیری از ائمه اطهار (س)»، «عدالت‌خواهی»، «تفرغ از ظلم»، «انتظار فرج»، «غیرت و دفاع از وطن»، «آزادی راه کربلا»، «حق بودن راه»، «ضربه به صدام»، «عشق به دیدار یار»، «آرامش و تسکین خانواده شهدا»، «آرامش ملت» و «آزادی قدس» علل شهادت‌طلبی عنوان شده است.

ترکمن برده (۱۳۸۴)، تحقیقی تحت عنوان «تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدای دانش‌آموز شهرستان نیشابور» را انجام داده است. این تحقیق با استفاده از روش کتابخانه‌ای و استفاده از اسناد و مدارک انجام شده است و جامعه آماری عبارت است از: شهدای دانش‌آموز شهرستان نیشابور که تعداد ۴۲ شهید با توجه به مدارک در دسترس انتخاب گردیده است. نتایج تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدا نشان می‌دهد؛ یکی از وصایای شهدا همانا پیروی بی‌چون و چرا از اصل ولایت فقیه است. می‌توان با پیروی از ولی امر مسلمین رهبر معظم انقلاب، این توطئه و هدف دشمنان را نیز از بین برد. از دیگر پیامدهای شهدای عزیزمان شناخت و حمایت اسلام است چرا که اصولاً اگر انسان بداند برای چه به دنیا آمده و به کجا می‌رود و هدفش از زندگی چیست و آخر چه خواهد شد.

نوین (۱۳۸۵)، تحقیقی با عنوان «بررسی تطبیقی وصایای شهدای استان اردبیل و وصیت‌نامه سیاسی الهی امام خمینی رحمت الله علیه» انجام داده است. بر اساس یافته‌های پژوهش، شهدا آغاز وصیت‌نامه خود را با آیاتی از قرآن کریم آغاز می‌کنند و اهم مفاهیم مورد تأکید شهدا زنده بودن شهدا و روزی خوردن آن‌ها پیش خدا بوده و در نهایت با توصیه‌ای اخلاقی آن‌را به پایان می‌رسانند. شهدا در وصیت‌نامه‌های خود مخاطبینی داشته‌اند و عموماً در درجه اول خانواده و بعد ملت ایران را مخاطب قرار می‌داده‌اند. شهدا همواره توصیه به انجام فرایض دینی داشته‌اند. آن‌ها

همواره دنیا و پابندی به آن را مورد نکوهش قرار می‌دادند. شهدا در وصیت نامه‌ها فرهنگ عاشورایی و توسل به ائمه اطهار را سرلوحه کارها می‌دانند.

احمدی (۱۳۸۶)، در تحقیقی با عنوان «بررسی علل و انگیزه‌های شهدای از جهاد و شهادت طلبی و حضور در جبهه‌های هشت سال دفاع مقدس به استناد وصایای شهدای استان اردبیل» را صورت داده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که انگیزه‌های شخصی و غیر الهی دخالتی در حضور شهدا در جبهه نداشته است و آنان با انگیزه الهی در جبهه حضور پیدا کردند. همه آن‌ها به شهادت عشق می‌ورزیدند و دفاع از میهن را تکلیف شرعی می‌دانستند. الگوگیری از ائمه اطهار علیهم السلام، عدالتخواهی، تنفر از ظلم، انتظار فرج، غیرت و دفاع از وطن از دیگر علل مؤثر بر شهادت بوده‌اند.

نظری و همکارانش (۱۳۹۸)، در یک پژوهش با عنوان «کشف مبانی فلسفی آموزه‌های تربیتی وصیت نامه شهدای دانشجوی دوران دفاع مقدس» به بحث هستی‌شناسی پرداختند. خواننده با مراجعه به وصیت نامه‌های شهدای دانشجوی تصویر روشنی از خداوند و هستی، تعلق هستی به خداوند و تقابل حق و باطل و فاپذیری دنیا به دست می‌آورد. در عین حال در وصیت نامه شهدای دانشجوی به چیستی هستی به میزان کمتری توجه شده است. در بعد انسان‌شناسی شهدای دانشجوی به چیستی هستی به میزان کمتری توجه شده است. در بعد انسان‌شناسی شهدای دانشجوی در هیأت فیلسوف تمام عیار ظاهر شده و به ویژگی‌های انسان از جمله آزادی، اراده، شناساگر بودن، مسئولیت پذیری، پاک سرشت بودن و ترکیب جسم و روح پرداخته‌اند. در خصوص شناخت‌شناسی، بیشترین استاد شهدا برای شناخت، وحی و در مرتبه بعد کاریزما و در نهایت عقل است.

صبوری و همکارش (۱۳۹۹)، پژوهشی با عنوان «تحلیل گفتمان وصیت نامه سرداران شهید شهرستان خلخال» انجام دادند. این پژوهش با روش تحلیل گفتمان پدام (روش تحلیل گفتمان کاربردی) به کشف گفتمان وصایای سرداران شهید شهرستان خلخال پرداخته است. با تحلیل وصیت نامه‌ها، هشت دال گفتمانی استخراج شده است که عبارتند از: ۱- جهاد به مثابه آزمونی برای تقرب الهی، ۲- زنده نگه داشتن دین اسلام و زمینه سازی برای ظهور مهدی موعود (عج)، ۳- وحدت حول اطاعت از ولایت فقیه، ۴- عقلانیت و معنویت، ۵- تاکید بر حق الله و حق الناس، ۶- شهادت طلبی و یاد امام حسین (ع)، ۷- استکبار ستیزی و ۸- مسجد؛ به عنوان پایگاه فکری و نظامی.

روش پژوهش

روش پژوهش کیفی است و برای تبیین و جستجوی وحدت معنایی و توصیف درست آن از روش پدیدارشناسی استفاده شده است. رویکردهای مختلفی از سوی پژوهشگران بنا به هدف و حوزه مطالعاتشان در انجام روش پدیدارشناسی وجود دارد؛ روش بکار گرفته در این پژوهش، پدیدارشناسی توصیفی (متعالی) است؛ چراکه این روش زمینه‌ای پویا و زیسته‌ای از شهداء ارائه داده و بر دیدگاه آنها بدون استفاده از هرگونه تغییر متمرکزوصیت‌نامه شود، به علاوه این روش به پژوهشگر این امکان را وصیت‌نامه دهد که دیدگاه شهداء را بی آنکه تفسیر یا شک در کیفیت سفارشات آنها نماید، اظهارات آنان را توصیف و ثبت‌وصیت‌نامه کند. در این پژوهش از تکنیک هفت مرحله‌ای کولایزی (۱۹۷۸) استفاده شده است. این مراحل شامل: ۱- وصیت‌نامه‌ها جهت درک و فهم اولیه چندبار مطالعه شد. ۲- پس از خواندن چندبار متن، جملات و عبارات مهم مشخص گردید. ۳- در این مرحله که به فرمول‌بندی معروف است؛ بدون دخالت پیش فرض‌های محقق، مفاهیم استخراج شده که بیانگر معنی و قسمت اساسی تفکر فرد است توضیح داده شد. ۴- در این مرحله با تخیل پردازش محقق، مفاهیم استخراج شده براساس تشابه و تمایز آنها در قالب خوشه‌هایی از تم‌ها سازمان پیدا کرد. ۵- در این مرحله نتایج بصورت کلی تر در مورد عناصر مهم برای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت باهم پیوند یافته و در دسته‌های کلی تری ترکیب شدند. ۶- با بیانی واضح و بدون ابهام توصیف جامعی از آسیبها، فرصت‌ها و راهکارهای فرهنگ ایثار و شهادت در قالب ضمائم سوم شخص صورت بندی شد. ۷- در آخرین مرحله از معیار اعتمادپذیری برای استحکام بیشتر داده‌ها استفاده شد. بطوریکه نحوه استخراج واحدهای معنایی، دسته بندی خوشه‌های موضوعی و تخصیص هر خوشه به هسته مرکزی، توسط چهار نفر از خبرگان و پژوهشگران داوری شد که ضریب توافق آنها ۸۵ درصد بدست آمد که اطمینان‌پذیری داده‌ها را تأیید کرد.

روش نمونه‌گیری، هدفمند است. در روش نمونه‌گیری هدفمند، وصیت‌نامه‌هایی که دارای عبارات و جملاتی در رابطه با فرهنگ ایثار و شهادت بودند انتخاب گردید. به عبارتی از بین ۱۵۷ وصیت‌نامه تعداد ۴۶ وصیت‌نامه که حاوی وصیت‌هایی درباره ترویج و تقویت شهادت و ایثار در جامعه بود برگزیده شد. نام و نام خانوادگی شهدایی که وصیت‌نامه‌شان مورد مطالعه قرار گرفته است بدین شرح می‌باشد:

جدول ۱. مشخصات وصیت‌نامه‌های شهدای مورد مطالعه

ردیف	نام و نام خانوادگی	تاریخ شهادت	محل شهادت
۱	وحید صفایی	۱۳۶۶/۱/۲۸	شلمچه
۲	شهید ریاست یونسی	۶۳/۱۲/۲۴	هورالهوریزه
۳	شهید زعفر محرابی	۶۴/۱۱/۲۱	ساحل اروند
۴	شهید ولی اله سعیدزاده	۶۱/۲/۱۰	پادگان حمید
۵	شهید نورالدین مجیدی	۶۵/۵/۱۴	فاو
۶	نیکبخت محمودی	۶۵/۱۱/۶	دهلران
۷	شهید نجفعلی معصومی	۶۱/۱/۲۲	فکه شراهانی
۸	شهید محمد گیوه چی	۶۲/۵/۶	حاج عمران
۹	شهید محمدعلی کیانی	۶۲/۱/۲۴	شرهانی
۱۰	شهید قهرمان فرح	۶۱/۷/۹	؟
۱۱	شهید قربانعلی صفیاری	۶۵/۱۲/۱۴	شلمچه
۱۲	شهید فیروز شکری	۶۵/۱۰/۲۱	شلمچه
۱۳	شهید بقیت اله عبادی	۶۲/۷/۱	مریوان - منطقه پنج وین
۱۴	شهید فرامرز کرمی	۶۳/۱۲/۲۲	جزیره مجنون
۱۵	شهید عیسی وثوقی	۶۵/۲/۱۷	قرارگاه شهید زلفی
۱۶	شهید عبدالله عبدی	۶۲/۱۲/۴	دشت آزادگان
۱۷	شهید عاشورعلی شیرزاد	۶۲/۱/۲	شهر ابوغریب عراق
۱۸	شهید عادل غفاری	۶۶/۱۱/۱۶	پادگان شهید پیرزاده اردبیل
۱۹	شهید صفر حسینی	۶۱/۴/۳۰	شلمچه
۲۰	شهید شهابت موسی زاده	۶۱/۴/۲۴	شلمچه
۲۱	شهید سیف اله قربانی	۶۶/۱۲/۲۹	سومار
۲۲	شهید سید وصی الدین نجیبی	۶۲/۱۲/۹	جزیره مجنون
۲۳	شهید سید هادی داوودی	۶۳/۱۲/۲۲	شلمچه
۲۴	شهید سید محمد اکبری	۶۲/۱۲/۱۴	جزیره مجنون
۲۵	شهید سید لسان اله موسوی	۶۱/۷/۹	سومار
۲۶	شهید سید قدیر محمودی	۶۰/۶/۱۲	محور بازی دراز
۲۷	شهید سید عیسی موذنی	۶۳/۱۲/۱۴	اشنویه

تحلیل پدیدارشناسی وصیت‌نامه‌های شهدای دفاع مقدس در راستای فرهنگ ایثار و شهادت

ردیف	نام و نام خانوادگی	تاریخ شهادت	محل شهادت
۲۸	شهید احمد طاهری	۱۳۶۲/۱۲/۹	جزیره مجنون
۲۹	شهید سید سجاد حسینی	۶۶/۱/۸	شلمچه
۳۰	شهید سید احمد مهری	۶۱/۷/۱۲	سومار
۳۱	شهید سعید مهری	۶۴/۱۱/۲۰	منطقه فاو
۳۲	شهید سبحانعلی فرخی	۶۲/۱/۲۲	شمال فکه
۳۳	شهید سید احمد یعقوبی	۱۳۶۵	پنج وین
۳۴	شهید داماد صمدی	۶۲/۱/۲۳	فکه
۳۵	شهید خسرو خاوندی	۶۳/۲/۲۱	دشت سر پل ذهاب
۳۶	شهید حقیقت حمزه علی زاده	۶۲/۱۲/۳	جزیره مجنون
۳۷	شهید حاتم مهدوی	۶۷/۴/۷	باختران
۳۸	شهید پرویز مرادخانی	۶۲/۴/۱۴	منطقه عملیاتی پنجوین
۳۹	شهید بهروز ابوالفتحی	۶۴/۱۱/۲۲	فاو
۴۰	شهید بهار علی اخلاصی	۶۷/۲/۲۶	عملیات بیت المقدس ۶
۴۱	شهید البرز افشاری	۶۳/۶/۲۷	شلمچه
۴۲	شهید اسماعیل میکائیلی	۶۲/۱/۳۱	منطقه شرفانی
۴۳	شهید اذن اله نورمحمدی	۶۱/۲/۱	منطقه عملیاتی شوش
۴۴	شهید اسد... مناف زاده	۶۴/۱۲/۱۰	اندیمشک
۴۵	شهید ابو محمد حیدری	۶۱/۴/۲۱	شلمچه
۴۶	شهید بهمن تیمورنیا	۶۵/۱۰/۳	شلمچه

یافته‌های پژوهش

همانگونه که در بخش روش پژوهش بیان شد، شیوه استخراج مفاهیم و دسته بندی تم‌ها، با تکنیک کولایزی انجام شده است. عبارات و مفاهیمی که با مفهوم ایثار و شهادت مرتبط بود وارد نرم افزار مکس کیودآ شد و تحلیل داده‌ها در هفت گام به روش کولایزی بدین نحو انجام شد^۱:

۱. گام هفتم؛ معبرسازی در بخش روش پژوهش توضیح داده شده است.

۱- مطالعه چندباره متن داده

متن وصیت نامه‌ها برای فهم کلیت آن‌ها چندین بار مطالعه شد. در طول این فرایند تلاش شد تصورات و پیش فهم‌های محقق در پرائتز قرار گرفته و از متن داده فهم کلی صورت گیرد. در پرائتزگذاری^۱ واژه‌ای هوسرلی است (۱۹۱۳) که محقق پدیده را برای بازرسی محکم نگه می‌دارد (محمدپور، ۱۳۹۳: ۲۳۸). به عبارتی در مرحله اول هر وصیت‌نامه بصورت جداگانه مطالعه شد تا معنای فردی بدون مقایسه با دیگر وصیت‌نامه‌ها دریافت شود. محقق در این مرحله با در نظر گرفتن تعلیق پیش فرض‌های خود، به فهم کلیت وصیت‌نامه‌ها پرداخت.

۲- شناسایی عبارات مهم

بعد از بدست آمدن مفهوم‌هایی از وصیت‌نامه‌ها، در این مرحله عبارت‌هایی که دربردارنده اطلاعاتی در زمینه فرصت‌ها، آسیب‌ها و راه کارهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت است شناسایی شد. با حذف عناصر غیر ضروری و بی‌ربط به موضوع پژوهش، شمار ۱۸۶ عبارت که مفاهیم و مضامینی از زمینه فرصت‌ها، آسیب‌ها و راهکارهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت داشتند شناسایی شد. که در جدول زیر برای نمونه عبارات اولیه شناسایی شده از چهار وصیت‌نامه آورده می‌شود:

جدول ۲. عبارات اولیه استخراج شده

نام شهید	عبارات اولیه شناسایی شده
سید احمد مهری	پدر، مادر، برادر و خواهران بزرگووارم، زندگی کردن زمانی افتخار است که حسین (ع) وار و زینب (س) وار باشی و اگر نه زندگان بی تحرک عین مردگان حقیقی اند و از بود و نبودشان تاریخ ورقی نخواهد خورد. در این باور استواریم و جزء هواداران این دو اسوه هستیم.
سید لسان اله موسوی	دوستان و اهل خانواده: مبدا امام را تنها بگذارید، همیشه در نماز رزمندگان ر دعا کنید و پشتیبان انقلاب اسلامی باشید.
ابو محمد حیدری	پدر و مادر و همه‌ی عزیزانم، هر چه در توان دارید به یاری اسلام بشتابید و به ندای هل من ناصر ینصرنی حسین زمان، خمینی عزیز لبیک گفته و همواره پشتیبان ولایت فقیه باشید. برای درک قدرت اسلام به جبهه بیایید و ببینید که چقدر قدرت خدا بزرگ و آرامش بخش است.

1. Epoche

تحلیل پدیدارشناسی وصیت‌نامه‌های شهدای دفاع مقدس در راستای فرهنگ ایثار و شهادت

نام شهید	عبارات اولیه شناسایی شده
بهمن تیمورنیا	سلام مرا به رهبر عزیزم برسانید و بگویید تا آخرین قطره خونم سنگر اسلام را ترک نخواهم کرد و با خداوند پیمان‌وصیت‌نامه بندم که در تمام عاشوراها و در تمام کربلاها با حسین(ع) همراه باشم و سنگر را خالی نکنم تا هنگامی که همه احکام اسلام در زیر پرچم اسلامی امام زمان (عج) به اجرا در آید.
قهرمان فرح	...این جنگ از توطئه‌های آمریکاست... وصیت‌وصیت‌نامه کنم که همه وحدت خود را حفظ کنند و از رهنمودهای امام پیروی کنند... بر هر مسلمان متعهد و معتقد واجب است از انقلاب و دستاوردهای آن که با خون جوانان به دست آمده پاسداری کنند.

۳- کشف مفاهیم (واحد‌های معنایی)

سومین گام در تکنیک کولایزی (۱۹۷۸)، فرمول بندی و کشف و استخراج مفاهیم از عبارات‌های مهم است. بعد از مشخص شدن عبارات مرتبط با تقویت فرهنگ ایثار و شهادت، محقق با ذهنیت و استفاده از فرایند تغییر مبتنی بر تخیل زبان طبیعی شهداء، تم‌ها و مفاهیم را استخراج نمود. مجموعه مفاهیمی که در این مرحله کشف شد، ۴۸ مفهوم بود که در جدول زیر آورده شده است:

جدول ۳. استخراج مفاهیم (واحد‌های معنایی)

مفاهیم استخراج شده
اطاعت از ولی امر- آگاهی از تکالیف شرعی- احساس مسئولیت- اهتمام به آخرت بینی- اهتمام به رفتارهای دینی- داشتن روحیه شهادت طلبی و ادامه راه شهیدان- تربیت فرزند صالح- وحدت و یگانگی- ایدئولوژی، نظیر ارزش‌ها و باورها- داشتن بینش اسلامی- رعایت حقوق دیگران در تمام زمینه‌ها- دشمن‌شناسی و بروز غیرت دینی- اطاعت از رهبری و ولایت فقیه- عدم رعایت شئون اسلامی- جنگ و جهاد و مبارزه با دشمن- ادامه راه ائمه معصومین(ع)- دفاع از اسلام و انقلاب- فعالیت عبادی- سیاسی و پایداری- غفلت از آخرت- حمایت از دلسوزین انقلاب، بسیج، سپاه و خانواده شهدا- توجه توأمان به دنیا و آخرت- اصلاح اخلاقی، اجتماعی، فرهنگی- قدردانی و احترام والدین و بزرگترها- عدم توجه به مادیات و توجه به معنویات و دوری از گناه- میهن‌دوستی و شهادت در راه خدا- فعالیت فرهنگی و ورزشی- غفلت از خون شهدا- کینه‌توزی و غیبت- ترس از دست دادن عزیزان از طرف خانواده- عدم هوشیاری در مقابل توطئه‌های دشمن- غرق شدن در مادیات و هوی و هوس- ضعف و سستی در برابر دشمنان- بی‌هدف بودن زندگی- نداشتن صبر در برابر مصائب- از دست دادن اتحاد و همبستگی- کوچک شمردن گناهان- عدم تابعیت از ولایت فقیه- ترس از مرگ و جهاد آخرت- دور شدن از راه ائمه- اهتمام به ترویج فضیلت‌های انسانی و دینی- عشق به عبادت خالصانه- پرهیز از هر گونه گناه و دوری از غفلت از خدا- پرهیز از رفاه‌زدگی و تجمل‌گرایی- برخورداری از حس فداکاری- برخورداری از وجدان و انضباط اجتماعی- شناخت زمان خویش

۴- سازماندهی مفاهیم براساس تشابه و تمایز

چهارمین گام در تکنیک کولایزی، فرمول بندی مفاهیم کشف شده در قالب خوشه‌هایی از تم‌هاست (محمدپور، ۱۳۹۳: ۲۴۴). در این مرحله پژوهشگر مفاهیم استخراج شده را براساس تشابه و تمایز آنها در دسته‌های موضوعی به شرح جدول زیر دسته بندی نمود:

جدول ۴. استخراج خوشه‌های موضوعی با فرمول بندی مفاهیم کشف شده

خوشه‌های موضوعی	مفاهیم استخراج شده
مقولات فرصت‌های تقویت فرهنگ ایثار و شهادت	جنگ و جهاد و مبارزه و دفاع از اسلام و انقلاب - ادامه راه ائمه معصومین (ع) - میهن دوستی و شهادت در راه خدا - اطاعت از رهبری و ولایت فقیه - عدم توجه به مادیات و توجه به معنویات - حمایت از دلسوزین انقلاب - قدردانی و احترام والدین و بزرگترها - فعالیت عبادی - سیاسی - فعالیت فرهنگی و ورزشی
مقولات آسیب‌های تقویت فرهنگ ایثار و شهادت	دور شدن از راه ائمه - غرق شدن در مادیات و هوی و هوس - عدم تابعیت از ولایت فقیه - غفلت از خون شهدا - ضعف و سستی در برابر دشمنان - عدم رعایت شئون اسلامی - عدم هوشیاری در مقابل توطئه‌های دشمن - ترس از دست دادن عزیزان از طرف خانواده - نداشتن صبر در برابر مصائب - از دست دادن اتحاد و همبستگی - کینه‌توزی و غیبت - کوچک شمردن گناهان
مقولات راهکارهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت	داشتن روحیه شهادت طلبی - اطاعت از ولی امر مسلمین - اهتمام به رفتارهای دینی و داشتن بینش اسلامی - دشمن شناسی و بروز غیرت دینی - آگاهی از تکالیف شرعی و پرهیز از گناه - تربیت فرزندان صالح - احساس مسئولیت و رعایت حقوق دیگران - وحدت و یگانگی - عشق به عبادت خالصانه - برخورداری از وجدان و انضباط اجتماعی - برخورداری از حس فداکاری - پرهیز از رفاه زدگی و تجمل‌گرایی - شناخت زمان خویش

۵- ترکیب تم‌ها در دسته کلی تر

گام پنجم که با ترکیب تم‌ها و مونتاژ خوشه‌های موضوعی به منظور نشان دادن الگو و روابط بین عناصر در کل تجربه ظهوروصیت‌نامه کند با خلاقیت و تخیل محقق صورت‌توصیت‌نامه گیرد. بنابراین هدف محقق در این مرحله آشکار شدن دسته‌های کلی تر با بینش شهودی محقق از طریق متصل شدن مجموعه ای از خوشه‌های موضوعی است.

جدول ۵. کشف دسته‌های کلی تر

دسته کلی تر	خوشه‌های موضوعی
آسیب‌شناسی فرهنگ ایثار و شهادت	فرصت‌های تقویت فرهنگ ایثار و شهادت
	آسیب‌های تقویت فرهنگ ایثار و شهادت
	راهکارهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت

۶- تفسیر و تحلیل موضوع

از نظر کراسول (۲۰۰۷) مرحله تفسیر روش تحلیل پدیدارشناسی به دو بخش توصیف محتوایی (چه چیزی رخ داده) و توسعه یک توصیف ساختاری (چگونگی تجربه کردن پدیده) یا به عبارتی توسعه ماهیت و جوهره تقسیم‌وصیت‌نامه شود (کراسول، ۲۰۰۷). توصیف ساختاری نوعی تبیین در تحقیق پدیدارشناسی است که دارای اصولی متفاوتی با روش کمی دارد. منطق تبیین در پدیدارشناسی، مبتنی بر ویژگی‌های ذاتی آن پدیده در تفهم ذات‌ها است نه با استفاده از نظریه، تبیین متغیرها یا رویکرد نظری پیشین. زبان تبیین در این نوع روش مفاهیمی چون ذات، معنا و تجربه به جای اعداد و متغیرهاست (محمدپور، ۱۳۹۳: ۲۴۶).

براساس وصیت‌نامه شهدا، مفاهیم و مقولات دسته‌های کلی استخراج شد، این سه دسته عبارتند از: ۱- فرصت‌های تقویت فرهنگ ایثار و شهادت، ۲- آسیب‌های تقویت فرهنگ ایثار و شهادت و ۳- راهکارهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت.

مقولات مستخرج در زمینه فرصت‌های تقویت فرهنگ ایثار و شهادت عبارتند از: ۱- اطاعت از رهبری و ولایت فقیه، ۲- جنگ و جهاد و مبارزه با دشمن، ۳- ادامه راه ائمه معصومین (ع)، ۴- دفاع از اسلام و انقلاب، ۵- فعالیت عبادی - سیاسی و پایداری، ۶- حمایت از دلسوزین انقلاب، بسیج، سپاه و خانواده شهدا، ۷- توجه توأمان به دنیا و آخرت، ۸- اصلاح اخلاقی، اجتماعی، فرهنگی، ۹- قدردانی و احترام والدین و بزرگترها، ۱۰- عدم توجه به مادیات و توجه به معنویات و دوری از گناه، ۱۱- میهن‌دوستی و شهادت در راه خدا، ۱۲- فعالیت فرهنگی و ورزشی.

برای نمونه به مورد اول یعنی اطاعت از رهبری و ولایت فقیه با ذکر شاهد مثالی از وصیت‌نامه شهید اشاره می‌شود. انقلاب اسلامی، انقلاب مبتنی بر ارزش‌های اسلامی و شیعی بوده است که در بعد سیاسی موجب تشکیل حکومت ولی فقیه شد. ولی فقیه از منظر مذهب تشیع به عنوان

جانشین معصوم برای اقامه اسلامی در ابعاد سیاسی و اجتماعی بوده است، زیرا از نظر علمای مذهب تشیع اقامه اسلام در ابعاد مختلف وظیفه معصوم بوده است. در دوران دفاع مقدس امام خمینی (رحمه الله علیه) به عنوان رهبر و ولی فقیه دارای جایگاه دینی و سیاسی بوده است. گفتمان و فرهنگ قالب در دفاع مقدس نیز تاکید بر مولفه‌های دینی و اسلامی بود، و بر اساس تعالیم اسلام شیعی توجه به ولی فقیه به عنوان زمامدار جامعه اسلامی و اطاعت از او به عنوان یک واجب دینی محسوب می‌شود. از این جهت در دفاع مقدس نیز توجه به ولی فقیه و اطاعت از او را می‌توان به عنوان یک رکن اساسی نام برد.

بخشی از وصیت نامه شهید بقیت الله عبادی: «ما فعلاً در سرپل ذهاب و منطقه بازی دراز هستم مشغول خدمت به اسلام و به امام امت، رهبر نجاتبخش، رهبر مستضعفین جهان هستیم».

بخشی از وصیت نامه شهید احمد طاهری: «بعد از من همیشه و در همه جا از میان مردم آگاه دور نشوید و با آنها امام امت خمینی (ره) را که پیام آور آزادی و شهادت و ایثار جان در راه ایران و قرآن بود دعا کرده و تنها نگذارید چرا که تنها گذاشتن او اسارت کامل و محضی است که بدست شیطان بزرگ آمریکا و هم خوی او شوروی انجام خواهد گرفت».

بخشی از وصیت نامه شهید قربانعلی صفیاری: «ما به رهبری امام امت خمینی بت شکن برای برپایی قوانین و دستورات اسلام با تمامی کافران و ستمگران نبرد خواهیم کرد».

بخشی از وصیت نامه شهید سید قدیر محمودی: «اگر بدنم در زیر تانکهای دشمن قطعه قطعه شود از خمینی دست بر نمی‌دارم، چون خمینی حق است و علی (ع) حق است».

بخشی از وصیت نامه شهید بهمن تیمورنیا: «... پیرو ولایت فقیه و پشتیبان امام باشید...».

مقولات مستخرج در زمینه آسیب‌های تقویت فرهنگ ایثار و شهادت عبارتند از: ۱- عدم رعایت شئون اسلامی، ۲- غفلت از آخرت، ۳- غفلت از خون شهدا، ۴- عدم تابعیت از ولایت فقیه، ۵- ترس از مرگ و جهاد آخرت، ۶- دور شدن از راه ائمه ۷- کوچک شمردن گناهان. ۸- کینه‌توزی و غیبت، ۹- ترس ازدست دادن عزیزان از طرف خانواده، ۱۰- عدم هوشیاری در

مقابل توطئه‌های دشمن، ۱۱- غرق شدن در مادیات و هوی و هوس، ۱۲- ضعف و سستی در برابر دشمنان، ۱۳- بی‌هدف بودن زندگی، ۱۴- نداشتن صبر در برابر مصائب، ۱۵- از دست دادن اتحاد و همبستگی.

غفلت از آخرت یکی از مفاهیم مهمی است که برای نمونه در بحث آسیب‌های تقویت فرهنگ ایثار و شهادت بدان اشاره می‌شود. در تعالیم اسلامی و دینی این زندگی از بین رفتنی است و روزی تمام می‌شود و انسان‌ها وارد زندگی در دنیای آخرت می‌شوند. این نوع تعالیم دنیا را بی ارزش دانسته و این دنیا وسیله‌ای برای رسیدن به زندگی سعادت‌مند در آخرت است. در واقع اعمال انسان‌ها وضعیت فرد را در زندگی آخرت مشخص می‌کنند و سعادت و شقاوت آخرت مبتنی بر اعمال و زندگی این دنیایی است. در نگاه اسلامی زندگی آخرت منزلگاه پایانی انسان بوده و این دنیا همانند پلی برای رسیدن به زندگی آخرت است. این نوع نگاه با نگاه دنیاگرایانه که انسان را از آخرت غافل می‌کند در تضاد است. غفلت از آخرت موجب تشدید فرهنگ دنیاگرایانه می‌شود که از سوی دیگر فرهنگ ایثار و شهادت را به حاشیه می‌راند. شهادت طلبی نیز با عدم غفلت از آخرت رابطه مستقیمی دارد، زیرا شهادت طلبی با یک نگاه آخرت محور همراه است، فرهنگ شهادت طلبی این دنیا را بی ارزش می‌شمارد و آن را به عنوان محل گذاری برای سعادت آخرت می‌داند. از این جهت توجه به آخرت و عدم غفلت از آن یک ضرورت بوده و در غیر این صورت فرهنگ جامعه اسلامی و مفاهیم شهادت به حاشیه می‌رود.

بخشی از وصیت‌نامه شهید زعفر محرابی: «ای جوانان مبادا در غفلت بمیرید که علی(ع) در محراب عبادت شهید شد و مبادا در حال بی تفاوتی بمیرد که علی اکبر حسین در راه حسین(ع) و با هدف شهید شد.»

مقولات مستخرج در زمینه راهکارهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت عبارتند از:
۱- ایدئولوژی، نظیر ارزش‌ها و باورها، ۲- داشتن بینش اسلامی، ۳- رعایت حقوق دیگران در تمام زمینه‌ها، ۴- دشمن‌شناسی و بروز غیرت دینی، ۵- اهتمام به ترویج فضیلت‌های انسانی و دینی، ۶- عشق به عبادت خالصانه، ۷- پرهیز از هر گونه گناه و دوری از غفلت از خدا، ۸- پرهیز از رفاه‌زدگی و تجمل‌گرایی، ۹- برخورداری از حس فداکاری، ۱۰- برخورداری از وجدان و انضباط اجتماعی، ۱۱- شناخت زمان خویش، ۱۲- اطاعت از ولی امر، ۱۳- آگاهی از تکالیف شرعی،

۱۴- احساس مسئولیت، ۱۵- اهتمام به آخرت بینی، ۱۶- اهتمام به رفتارهای دینی، ۱۷- داشتن روحیه شهادت طلبی و ادامه راه شهیدان، ۱۸- تربیت فرزند صالح، ۱۹- وحدت و یگانگی.

در مقولات مذکور در زمینه راهکارهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت به مقوله روحیه شهادت طلبی و ادامه راه شهیدان اشاره می شود. شهادت یک مفهوم در ادبیات دینی و اسلامی است که می توان آن را یک روحیه مبارزه طلبی با دشمن دانست. در واقع ولایت مداری، عدم عافیت طلبی و حق طلبی از جمله ویژگی های بارز شهادت طلبی هستند. از این جهت می توان شهادت و شهادت طلبی را یک فرهنگی دانست که برای بقای فرهنگ و جامعه اسلامی ضروری است. در وصیت نامه شهدای دفاع مقدس بر این موضوع تاکید شده است که مسیر شهدا ادامه پیدا کند و شهادت طلبی به عنوان یک فرهنگ حراست کننده از فرهنگ و جامعه اسلامی مورد توجه مردم باشد و از این موضوع غافل نشوند. بخشی از وصیت نامه شهید ریاست یونسی: «ای دلباختگان و ای رزمندگان جبهه حق بدانید که پیش قراولان و پرچمداران لشکر اسلام وصیت نامه روند و پرچم را به دست شما وصیت نامه دهند مبدا در نگهداری آن تعلق و مسامحه ورزید».

بخشی از وصیت نامه شهید محمدعلی کیانی: «... اسلحه تان را تا نابودی استکبار جهانی به سرکردگی امریکای جنایتکار بر زمین نگذارید و تا آخرین لحظه عمرتان پشتیبان ضعیفان باشید».

بخشی از وصیت نامه شهید فیروز شکری: «ادامه دهنده راه شهدای عزیز باشید. پشت جبهه ها را گرم نگهدارید و در تمام صحنه های انقلاب هر چه با شکوه تر شرکت کنید».

بخشی از وصیت نامه شهید عبدالله عبدی: «بر همه ما واجب است که ادامه دهنده راه شهیدان باشیم و اگر نه مسئول خون این شهیدان خواهیم بود. و این مسئولیت خیلی سنگین است پس بیایید به پیام این شهدای گلگون کفن لباس عمل بپوشانیم تا اسلحه این شهدا در زمین نماند».

بخشی از وصیت نامه شهید سیف اله قربانی: «وقتی شهید شدم اسلحه ی مرا بر زمین نگذارید و همچون یاران ابا عبدالله الحسین (ع) رهسپار میدان جنگ شوید و عرصه را بر دشمن غاصب تنگ کنید».

آسیب‌ها

- عدم رعایت شئون اسلامی
- غفلت از آخرت
- غفلت از خون شهدا
- عدم تابعیت از ولایت فقیه
- ترس از مرگ و جهاد آخرت
- دور شدن از راه ائمه
- کوچک شمردن گناهان
- کینه توزی و غیبت
- ترس از دست دادن عزیزان
- عدم هوشیاری در مقابل توطئه های دشمن
- غرق شدن در مادیان و هوی و هوس
- ضعف و سستی در برابر دشمنان
- بی هدف بودن زندگی
- نداشتن صبر در برابر مصائب
- از دست دادن اتحاد و همبستگی

فرصت‌ها

- اطاعت از رهبری و ولایت فقیه
- جنگ و جهاد و مبارزه با دشمن
- ادامه راه ائمه معصومین (ع)
- دفاع از اسلام و انقلاب
- فعالیت عبادی و سیاسی و پایداری
- حمایت از دلسوزین انقلاب، بسیج، سپاه و خانواده شهدا
- توجه تومان به دنیا و آخرت
- اصلاح اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی
- قدردانی و احترام والدین و بزرگترها
- عدم توجه به مادیات و توجه به معنویات و دوری از گناه
- میهن دوستی و شهادت در راه خدا
- فعالیت فرهنگی و ورزشی

راهکارها

- ایدئولوژی، نظیر ارزش ها و باروها
- رعایت حقوق دیگران در تمام زمینه عا
- اهتمام به ترویج فضیلت های انسانی و دینی
- پرهیز از هر گونه گناه و دوری از غفلت از خدا
- برخورداری از حس فداکاری
- شناخت زمان خویش
- آگاهی از تکالیف شرعی
- اهتمام به آخرت بینی
- داشتن روحیه شهادت طلبی و ادامه راه شهیدان
- وحدت یکانگی
- داشتن بینش اسلامی
- دشمن شناسی و بروز غیرت دینی
- عشق به عبادت خالصانه
- پرهیز از رفاه زدگی و تجمل گرایی
- برخورداری از وجدان و انضباط اجتماعی
- اطاعت از ولی امر
- احساس مسئولیت
- اهتمام به رفتارهای دینی
- تربیت فرزند صالح

شکل ۱. فرصت‌ها، آسیب‌ها و راهکارهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت

نتیجه گیری

هویت هر ایرانی ریشه در اعتقادات اسلامی دارد. مراجعه به آیات قرآن، احادیث و روایات معصومین (علیهم السلام) و بزرگان دین نشان می دهد که مقوله ایثار و شهادت از ارج و قرب فراوانی برخوردار است. از نظر قرآن کریم شهدا کسانی هستند که مظهر واقعی السابقون اند و برای اصلاح جامعه خود از جان و مال شان گذشتند. از دیدگاه اهل بیت معصومین (علیه السلام)، شهادت گزینش مرگ سرخ متکی بر شناخت و آگاهی و بر مبنای آزادی و اختیار در مبارزه علیه موانع تکامل و خطوط انحرافی و طاغوتی است. شهید کسی است که با همه ی منطق و شعور و بیداری و بینایی و حضور خود انتخاب می کند، رسوا می کند، انشاء می کند و حیات یک ملت و تاریخ را تضمین می نماید. اسلام با طرح شهادت نه تنها تحول نوینی در مسأله مرگ ایجاد کرده، بلکه از او به عنوان حیات جاوید و زندگی راستین نام برده و در حقیقت شهادت را تولدی دوباره و اکسیری برای پویایی جامعه و نجات ملتی برای رهایی از دست ظلم و فساد معرفی می کند.

برای تبیین و تقویت چنین نگرش و باوری، شناخت خط فکری شهداء از مهم ترین و اساسی ترین اولویت هایی است که نیازمند پژوهش و تأمل است. شهداء خود، سمبل واقعی ایثار و شهادتند، لذا برای انتقال نگرش و باورهای آنها به نسل جدید انقلاب، مطالعه آثار و وصیت نامه شان از اهمیت بالایی برخوردار است. بنابراین این پژوهش با هدف تحلیل وصیت نامه شهدای شهرستان خلخال به عنوان منبع ارزشمند و ذخیره ای گرانبها برای تبیین تقویت فرهنگ ایثار و شهادت انجام شد.

آنچه از تحلیل وصایای شهدای گرانقدر شهرستان خلخال برای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت استخراج شد؛ سه مقوله عمده بودند که عبارتند از ۱- فرصت های تقویت فرهنگ ایثار و شهادت، ۲- آسیب های تقویت فرهنگ ایثار و شهادت، ۳- راهکارهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت. شهداء معظم در بحث فرصت های تقویت فرهنگ ایثار و شهادت با توجه به جستارهای اعتقادی و ایدئولوژی دینی و مذهبی که داشتند به معرفی عناصر تقویت کننده فرهنگ ایثار پرداخته اند. آنها با درسی که از مکتب عاشورا گرفته اند؛ تبعیت از ولی زمان، را محور رفتار و نیات خود در مقابله با ظلم و فساد زمان خود دانسته و به آیندگان سفارش می کنند تنها راهی که می تواند پیشرفت و آبادانی جامعه و عاقبت بخیری اخروی را رقم بزند، حرکت در خط سیر

ولایت فقیه است. آنها اطاعت از رهبری ولی فقیه را ادامه اطاعت از ائمه معصومین (سلام الله علیهم) معرفی نموده و برای اصلاح جامعه و مقابله با استکبار جهانی - در رأس آن آمریکای جنایتکار - تبعیت مطلق از ولایت فقیه را سفارش نموده اند.

شهداء گرانقدر مهم‌ترین آسیب تقویت ایثار و شهادت را غفلت از ولایت فقیه می‌دانند که به دنبال آن گرایش به دنیاطلبی، عدم رعایت شئون اخلاقی - اسلامی، فاصله گرفتن از ائمه معصومین (سلام الله علیهم)، تفرق امت اسلامی، کینه توزی و ... در جامعه اسلامی نمود می‌یابد.

راه کارهای برآمده در جدول راه کارها مانند اعتقادهای پایه ای و ایدئولوژیک و مراجعه به ارزش ها، باورها و هنجارهای اسلامی، دشمن شناسی و دیده بانی برای شناخت حق و باطل، اهتمام به نگهداشت ارزش های اسلامی و انجام عبادت های خالصانه، پرهیز از هرگونه کنش های دگرگونه با ارزش ها و ... بودند که مجموعه آن ها در قالب تم های گزینشی آمده اند.

باتوجه به یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود؛ مبارزه با فرهنگ‌های دگرگون و دگرخواه که موجب تضعیف ارزش‌های دینی و سبک زندگی دنیایی و خودخواه می‌شود. امروز فاصله گرفتن از فرهنگ ایثار و شهادت به دلیل اقبال به فرهنگ این دنیایی فردگرایانه است که افراد و گروه های اجتماعی و جامعه برای رسیدن به لذات زودگذر دنیایی به شکل نامشروع از همدیگر گذر می‌کنند و این همان هجوم فرهنگی بیگانه ها است که راه شکست انقلاب اسلامی و ارزش های آن را در چنین رویکردی یافته است.

پیشنهاد می‌شود که دگرگونی های اساسی در فضای جامعه پذیری جامعه در نهادهای اجتماعی خانواده، همسالان، مدرسه و رسانه های اجتماعی به دگرگونی جریان از خود بیگانگی منجر شود هر چند این پیشنهاد بایسته های دیگری نیز دارد ولی مسیر برون رفت باید با خواست و اراده همراه باشد که عمل به وصیت شهدا مطالبه های این چنینی دارد.

پیشنهاد می‌شود رسانه های اجتماعی داستان های زندگی و رشادت شهدا را بیشتر به عرصه نمایش و جلوی چشم جوان ها و نسل نو قرار دهند.

پیشنهاد می‌شود که یادمان های شهدا بیش از پیش در جای جای شهره و کوی و برزن برقرار شود. یاد و نام شهدا و به یادآوری مسلک و مرام آن ها نجات بخش است.

فهرست منابع

۱. - قرآن کریم (۱۳۸۲)، عثمان طاه، ترجمه الهه قمشه‌ای، مهدی، قم: چاپ آرمان.
۲. احمدی، آذرشعاع (۱۳۸۶)، راهکارهای احیای فرهنگ ایثار و شهادت، همایش آسیب‌شناسی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، دانشگاه مازندران.
۳. بوتول، گاستون (۱۳۷۶)، جامعه‌شناسی جنگ، تهران: نظر فرهنگ اسلامی.
۴. ترکمن برده، مریم (۱۳۸۲)، تحلیل محتوای وصیت‌نامه شهدای دانش‌آموز شهرستان نیشابور، پایان‌نامه کارشناسی.
۵. حسینی، سیدحمید (۱۳۸۶)، مفهوم‌پردازی آسیب‌شناسی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، همایش آسیب‌شناسی ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، دانشگاه مازندران.
۶. خدادادی، فاطمه (۱۳۸۴)، تحلیل محتوای وصیت‌نامه‌های شهدای شهرستان گناباد با تأکید بر خاستگاه آن‌ها، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گناباد.
۷. خطیبی، اعظم (۱۳۸۴)، بررسی و تحلیل محتوای وصیت‌نامه‌های شهیدان استان همدان و میزان درج آن در کتاب مطالعات اجتماعی اول دبیرستان، بنیاد شهید همدان.
۸. رستمی راوری، معصومه (۱۳۸۶)، تحلیل محتوای وصیت‌نامه‌های شهدای روحانی استان کرمان، بنیاد شهید کرمان.
۹. روح الامینی، محمود (۱۳۹۴)، زمینه فرهنگ‌شناسی: تالیفی در انسان‌شناسی فرهنگی و مردم‌شناسی: با تجدید نظر و اضافات، تهران: انتشارات عطار.
۱۰. زاهد بابلان، عادل و خالق‌خواه، علی (۱۳۸۹)، تحلیل محتوای وصیت‌نامه‌ها و دست‌نوشته‌های شهدای دفاع مقدس استان اردبیل با تأکید بر فرصت‌ها، آسیب‌ها و راه‌کارهای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت.
۱۱. شجاعی باصیری، علیرضا (۱۳۸۵)، تحلیل محتوای وصایای شهدای پاسدار و بسیجی استان چهارمحال و بختیاری، بنیاد شهید.
۱۲. صبوری کرج، پرویز و صبوری کرج، جواد (۱۳۹۹). تحلیل گفتمان وصیت‌نامه سرداران شهید شهرستان خلخال. دوفصلنامه مطالعات دفاع مقدس و نبردهای معاصر، دوره: ۴، شماره: ۲.

۱۳. صدیق اورعی، غلامرضا (۱۳۸۶)، تحلیل محتوای وصایا و آثار فرهنگی شهدا «سالنامه پژوهش، شماره ۱، مجموعه مقالات علمی و پژوهشی دفتر مطالعات و تحقیقات بنیاد شهید و امور ایثارگران، تهران: شاهد.
۱۴. صفری، جلیل (۱۳۸۹)، تأثیر نقش فرهنگ ایثار و شهادت بر ارتقای معنوی بسیجیان، مجله حصون، آذر و دیماه ۱۳۸۹، شماره ۲۷.
۱۵. طیبی، حشمت‌الله (۱۳۷۴)، مبانی جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۱۶. فرهی، علی؛ سنجقی، محمدابراهیم؛ سلطانی، محمدرضا و محمدیان، یدالله (۱۳۹۵)، طراحی الگوی فرهنگ جهادی یکی از نهادهای انقلاب اسلامی، پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی دانشگاه جامع امام حسین (ع)، سال هشتم، شماره ۲.
۱۷. گیدنز، آنتونی (۱۳۷۳)، جامعه‌شناسی، تهران: نشر نی.
۱۸. مریجی، شمس‌اله (۱۳۸۶)، تبیین جامعه‌شناختی واقعه کرب و بلا، قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
۱۹. معدنی، جواد؛ حسین‌پور، داوود و یاری، معصومه (۱۳۹۵)، طراحی مدل فرهنگ جهادی مبتنی بر مبانی دینی و ارزش‌های انقلاب اسلامی در دانشگاه اسلامی (مورد مطالعه دانشگاه علامه طباطبایی (ره) تهران)، مدیریت در دانشگاه اسلامی، دوره پنجم، شماره ۱.
۲۰. مودی، علی محمد؛ نصر اصفهانی، اسماعیل و هلالی، علی (۱۳۸۶)، آسیب‌شناسی و ارزیابی فرهنگ و مدیریت جهادی، مجموعه مقالات اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی.
۲۱. میرکاظمی، سیدمحمد (۱۳۹۶)، بررسی وصیت‌نامه‌های شهدا از دیدگاه نشانه‌شناختی، نخستین همایش ادبیات مقاومت با محوریت شهدای دانشجویی استان خراسان شمالی.
۲۲. نائیجی، علی اصغر (۱۳۸۰)، طرح تحلیل محتوای وصایای سرداران شهید استان مازندران، بنیاد شهید مازندران.
۲۳. نژاد محمد نامقی، احسانه؛ شادنوش، نصرت‌اله و غفاری، داریوش (۱۳۹۵)، تأثیر تبلیغات در شبکه‌های اجتماعی بر قصد خرید در صنعت کالاهای تندگردش، مدیریت کسب و کار، شماره ۳۲.

۲۴. نظری، محمود؛ سرمدی، محمدرضا؛ فرج‌اللهی، مهران و اسمعیلی، زهره (۱۳۹۸)، کشف مبانی فلسفی آموزه‌های تربیتی وصیت‌نامه شهدای دانشجوی دوران دفاع مقدس. نشریه علمی پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، سال بیست و هفتم. دوره جدید. شماره ۴۴. ۱۱۱-۱۳۷.

۲۵. نوین، حسین (۱۳۸۷)، سیری در وصایای شهدا، انتشارات شاهد.

